

VINGER AAN DE POLS

Museum in de kijker

Het Museum voor Geschiedenis van de Geneeskunde te Gent

Dr. Jan Bouckaert

Het in "Het Pand" (Onderbergen 1, 9000 Gent) gevestigde *Museum voor de Geschiedenis de Geneeskunde* is een initiatief van de *Stichting Jan Palfyn*, een instelling van openbaar nut, in 1991 opgericht door op rust gestelde leden van de Gentse medische faculteit. De Stichting stelt zich tot doel het verzamelen, bewaren en tentoonstellen van voorwerpen en documenten met betrekking tot de geschiedenis van de geneeskunde. Zij fungeert ook als studie-, documentatie- en ontmoetingscentrum en wil zo een bijdrage leveren tot de "medische cultuur" in de brede betekenis van het woord.

De museumsite heeft een lange, bewogen geschiedenis achter de rug. In 1228 werden de vrijgekomen gronden van het in 1201 gestichte Utenhove ziekenhuis, één van de oudste hospitalen van Gent en de voorloper van het Bijloke hospitaal, geschonken aan de dominicanen, die zich in Gent hadden gevestigd. Zij bouwden er een klooster, dat langzaam maar zeker uitgroeide tot een imposant complex, onder meer met een zeer grote kerk. Tweemaal werden de predikheren uit hun klooster verdreven. In de 16de eeuw tijdens de godsdiensttroebelen en de Beeldenstorm, en twee eeuwen later gedurende de Franse Revolutie.

Het klooster werd in 1796 gesloten, de bezittingen werden verbeurd verklaard en de gebouwen openbaar verkocht. Na de troebelen koch-

ten de dominicanen het complex opnieuw aan, maar waren in 1823 om financiële redenen verplicht het pand te verkopen. Het complex werd gebruikt als opslagplaats en woonkazerne en raakte gedurende meer dan een eeuw in verval.

In 1963, op initiatief van rector J.J. Bouckaert door de Ugent aangekocht, ontsnapte het historisch monument aan de sloophamer en werd het na restauratie door het ministerie van Openbare Werken het cultureel centrum van de Gentse universiteit. Er zijn meerdere universitaire diensten gevestigd en men organiseert er internationale congressen.

De rijke museale verzameling van instrumenten, apparaten en toestellen, boeken, iconografie en archivalia is afkomstig uit het privaat bezit van de oprichters van het Museum, geleidelijk aangevuld met schenkingen van collega's en vrienden en met verzamelingen in bewaring gegeven door de Ugent, o.a. de faculteit geneeskunde en gezondheidswetenschappen campus UZ Gent), het Museum voor de Geschiedenis van de Wetenschappen (Krijgslaan, Gent) en de faculteit psychologie en pedagogische Wetenschappen (Dunantlaan, Gent).

Het Palfyn Museum bevindt zich op de tweede verdieping van de dwarsvleugel van "Het Pand". In de cellen van de vroegere monniken zijn de voorwerpen thematisch tentoongesteld, volgens specialismen en deelgebieden van de geneeskunde.

In de belendende grote zaal met twee niveaus bevinden zich de collectie Gallo-Romeinse instrumenten, verzameld door prof. Victor Deneffe (1836- 1908), de apparaten gebruikt door de Gentse hoogleraar in de experimentele psychologie J. Van Biervliet (1859- 1945) en de sectie geschiedenis van de tandheelkunde.

De voornaamste onderwerpen die aan bod komen zijn:

de chirurgie: van barbier-chirurgijns via steensnijders en oorlogschirurgie (o.a. amputaties van ledematen) tot het begin van de moderne chirurgie.

de paleopathologie, de studie van aandoeningen aan de hand van opgegraven lichaamsresten, in casu beenderen, zoals al dan niet genezen fracturen, aangeboren afwijkingen, gevolgen van ziekten of vitaminegebrek.

de verloskunde: de embryotomie was de eerste verloskundige ingreep, maar de ontwikkeling van de verlostang, door Palfyn voor het eerst gebruikt, betekende een grote vooruitgang, waardoor bij moeilijke bevallingen het kind levend kon ter wereld gebracht worden.

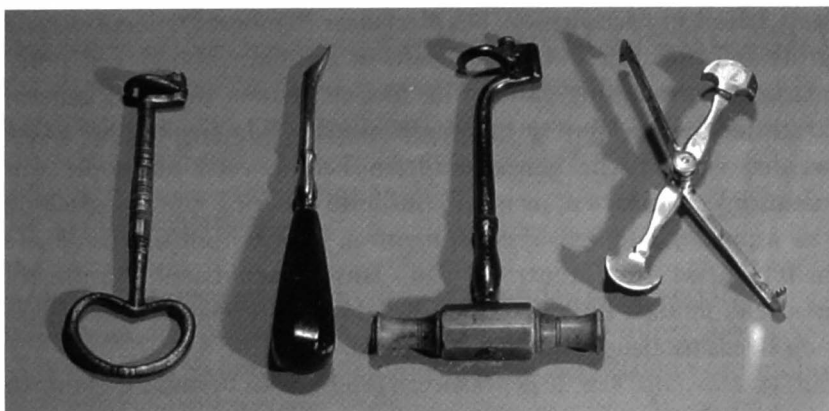
de gynaecologie: de nadruk wordt hier gelegd op de historische evolutie van de anticonceptie.

de oogheekunde: van het antieke "staarsteken" tot de huidige lensextractie en implantatie van een kunstlens.

de oor-, neus- en keelziekten: een uitgebreide verzameling instrumenten en documenten toont het ontstaan en de ontwikkeling van deze specialiteit.

pijnbestrijding en anesthesie: pijnbestrijding is van alle tijden, maar de opkomst van de echte anesthesie met ether en chloroform heeft vanaf het midden van de 19de eeuw de grote, vooral abdominale ingrepen mogelijk gemaakt. Na WO II werden door de moderne anesthesie op een veiliger manier uitgebreide en langdurige ingrepen (hart- en longchirurgie, transplantaties) mogelijk.

antisepsis en asepsis: de opkomst van antisepsis (het tegenwerken van aanwezige kiemen) en asepsis (het kiemvrij maken van al wat met de wonde in aanraking komt, zoals de handen van de chirurg en die van

zijn helpers en de instrumenten) konden de postoperatieve infecties met enorme sterfte tot gevolg sterk inperken.

de tandheelkunde: de moderne tandheelkunde werkt veel meer conserverend en herstellend dan de middeleeuwse tandentrekkers (nog actief op kermissen en markten tot het einde van de 19de, begin 20ste eeuw!). Men kan er een “modern” tandartskabinet met een exemplaar van een Roentgentoestel bekijken.

de psychiatrie: ons land is zeer belangrijk geweest voor een meer humane opvang en behandeling van geesteszieken, waarbij vooral Geel en Gent dienen vermeld te worden. In Geel bestaat sinds de vroege Middeleeuwen een verering van de H. Dymphna. Geesteszieken kwamen er op bedevaart. Ze werden er door de bevolking opgevangen en verzorgd. In Gent zijn professor dr. Guislain (onlangs uitgeroepen tot grootste prof van de Gentse universiteit) en kanunnik Triest (stichter van de Broeders en Zusters van Liefde) de pioniers van de opvang en verzorging van geesteszieken. Ze hebben hen letterlijk en figuurlijk van hun ketens bevrijd. Het Guislain Instituut, opgericht in het midden van de 19de eeuw, was enig in Europa en bestaat nog steeds.

fysiologische en functionele waarnemingen liggen aan de grondslag van de studie van de normale en pathologische werking van de verschillende lichaamsfuncties. Er zijn toestellen te bezichtigen, o.a. voor het meten van de bloeddruk, van de spierwerking, van de zintuigen.

morfologische wetenschappen: de ontwikkeling van de microscoop, de anatomie, de histologie, de pathologische anatomie, de bloedanalyse enz., evenals “de oude boreling” van prof. Burggraeve uit 1837.

dermatologie wordt geïllustreerd door de wassen modellen van huid- en geslachtsziekten vervaardigd door J. Baretta.

geneesmiddelen: de primitieve volkeren gebruikten op empirische basis natuurlijke producten, zoals papaverextract tegen pijn, bast van de kinaboom tegen malaria, wilgenbast tegen koorts (wilg = salix =

later salicylaat of aspirine!). De Mechelaar Rembert Dodoens was de grote autoriteit, die in de 16de eeuw in zijn Cruydtboek een systematische opsomming gaf van de meeste planten met hun geneeskrachtige toepassing. Op het einde van de 19de, begin 20ste eeuw werden synthetische geneesmiddelen bereid, eerst als kopie van natuurlijke producten, in meer constante dosering en samenstelling (zie aspirine), later zuiver experimenteel. Daarin heeft tijdens de 2de helft van de 20ste eeuw dr. Paul Janssen een baanbrekende rol gespeeld. Janssen Pharmaceutica, het door hem opgericht bedrijf, is nog steeds toonaangevend op dit gebied.

het "gereedschap" van de geneesheer (1850- 1950) bestond uit koppen of ventousen, laatmessen voor aderlating, clysterspuiten, later spuiten en naalden, de stethoscoop, de bloeddrukmeter, enz.

Ten slotte mogen we de ziekenzorg niet vergeten. Deze ontwikkelde zich van zuiver caritatieve hulp door kloosterzusters in gasthuizen (Bijloke te Gent, St.-Jan te Brugge) tot een wetenschappelijke verzorging door gediplomeerde lekenverpleegkundigen, steunend op het pionierswerk van Florence Nightingale, die in Engeland de eerste verpleegsterscholen oprichtte op het einde van de 19de eeuw. Dr. Depage startte begin 1900 te Brussel een van de eerste verpleegsterscholen van het vasteland, met als hoofdverpleegster Edith Cavell, een leerlinge van Florence.

Praktische informatie

Het Pand, Onderbergen 1, 9000 Gent

Het museum is enkel na afspraak (minstens 3 weken vooraf) te bezichtigen

Voor afspraak: telefoon: 09-2230832, fax: 09-2648396

e-mail: museumgeneeskunde@ugent.be

Duur van het bezoek: anderhalf tot twee uur

De bezoekers worden begeleid